

KAPITOLA V. LÉTA 1980–1990: OBNOVA INTEGRAČNÍHO ELÁNU I DŮVĚRY V HOSPODÁŘSKOU SOUTĚŽ

Léta nového elánu a silného antitrustu

Dekáda osmdesátých let zřejmě ve všech ohledech převyšovala léta sedmdesátá. Jak v nejvyšších patrech politiky západního světa, tak i na postu komisaře EHS pro hospodářskou soutěž se objevila sestava osobností, která dodnes není a dlouho ještě nebude zapomenuta. Nový obrat v přístupu k řešení ekonomických problémů přinesli stoupenci neoliberalních monetaristických národohospodářských receptů seskupení za M. Thatcherovou ve Velké Británii (premiérkou 1979–1980) a R. Reaganem v USA (prezidentem 1981–1989). Franko-německý hnací tandem uvnitř EHS představovala nesourodá, ale přesto velmi silná dvojice F. Mitterrand (prezidentem 1981–1995) a H. Kohl (spolkovým kancléřem 1982–1998). Ta na čelo Komise prosadila, počínaje rokem 1985, jejího dosud zřejmě nejvýraznějšího předsedu, J. Delorse, bývalého francouzského ministra financí, socialistu se silným křesťanským a také evropským cítěním. Prvním z velmi aktivních komisařů pro soutěž byl v letech 1981–1985 F. Andriessen, dříve ministr financí za stranu nizozemských katolíků, poté jeden z nejzkušenějších politiků Komise (postupně tři různé mandáty komisaře). Jeho nástupcem se v letech 1985–1989 stal P. Sutherland, bývalý irský ministr spravedlnosti za pravicovou stranu Fine Gael, energický stoupenec neoliberalních řešení v obchodu i podnikání. V závěru dekády se dohledu nad hospodářskou soutěží ujal jeden z nejvlivnějších ministrů prvního kabinetu M. Thatcherové, sir L. Brittan, přesvědčený stoupenec neoliberalního antitrustu orientovaného na co nejefektivnější fungování jednotného trhu a podniků na něm.

Proces evropské integrace v této dekádě překonal období více než desetileté stagnace. Rozšířil se o země jižní Evropy na 12 členů, a zejména se reformoval přijetím Jednotného evropského aktu (1986), tedy první velké novely Smlouvy o založení EHS. Tato změna vpustila integraci do dalších oblastí (měnová, sociální, ekologická, regionální, vědecko-výzkumná politika) a změnila její rozhodovací postupy tak, aby bylo možné přijmout stovky harmonizačních předpisů zajišťujících otevření jednotného (vnitřního) trhu bez tarifních i netarifních bariér obchodu a pohybu k 1. lednu 1993. Pod vedením J. Delorse Komise jasně převzala iniciativu a začala v rámci svěřených pravomocí efektivně prosazovat svá řešení evropských problémů. Podpory se jí v tom dostalo i od vlivných podnikatelských lobby (jako tzv. *European Round Table of Industrialists* – ERT), která cítila, že jen plné sjednocení trhů EHS v liberálním duchu vrátí Evropě schopnost čelit konkurenci USA a zemí východní Asie.²⁴⁴

---

²⁴⁴ Podrobněji viz např. Richardson, K. (2000).

Tato nová energie a důraz na hlubší integraci trhů se odrazily i na statistikách soutěžních rozhodnutí orgánů EHS: Komise přijímala v průměru 18 rozhodnutí o aplikaci čl. 85 a 86 SEHS za rok,²⁴⁵ u Soudního dvora činil průměr dekády 12 rozhodnutí ročně. Soutěžním řízením vedeným Komisí, případně národními soutěžními úřady (vybavenými v 80. letech většinou rozšířenými pravomocemi), se ve druhé půli této dekády začalo dostávat dříve nevidané mediální publicity.²⁴⁶ Dle komentátorů se Generální ředitelství Komise pro soutěž, původně svébytná jednotka stojící tak trochu stranou hlavního politického provozu v rámci Komise, začalo v této době dostávat do středu dění.²⁴⁷

V podstatě se ke konci dekády podařilo naplnit cíle, které před antitrust EU postavil v roce svého nástupu do funkce (1985) komisař P. Sutherland: dokončit legislativní rámec (zejména v kontrole spojování, letecké a námořní dopravě), posílit vynucení soutěžního práva a zaměřit pozornost na činnosti států negativně zasahující do hospodářské soutěže.²⁴⁸ Komisi se skutečně podařilo vítězně dobojovat poslední velkou bitvu o rozdělení pravomocí v ochraně hospodářské soutěže mezi ní a členskými státy. Rada ministrů EHS po sedmnácti letech diskusí schválila v prosinci roku 1989 nařízení č. 4046/89 o kontrole spojování, které přiznalo Komisi výsadní kompetence i v této oblasti. Nařízením z let 1986 a 1987 upravila Rada i aplikaci pravidel soutěže na námořní a leteckou dopravu. Díky programu jednotného trhu zahrnujícího i postupnou liberalizaci dříve státně monopolních či přísně kontrolovaných odvětví se soutěžní právo dostalo i mimo klasické sektory výroby zboží a jeho distribuce a v průběhu desetiletí se začalo zajímat i o poskytovatele telekomunikačních a dalších síťových služeb, resp. služeb v obecném hospodářském zájmu (poštovní monopoly apod.).²⁴⁹ Došlo na aktivní kontrolu poskytování státní pomoci podnikům a na postih velkých horizontálních kartelů. Uložené pokuty dosáhly úrovně desítek milionů ECU. Mimo to byl s účinností od 1. 9. 1989 zřízen Soud první instance EHS (dnešní Tribunál), který se od té doby stal adresátem

²⁴⁵ Jen v roce 1987 zahájila Komise řízení ve 42 případech, což zvedlo počet běžících řízení na 166! Viz Commission of the European Communities, Seventeenth Report on Competition Policy. Brussels-Luxembourg 1988, též Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 81.

²⁴⁶ Barav, A., Wyatt, D. A. Eds. (1991), s. 412.

²⁴⁷ Middlemas, K. (1995), s. 504.

²⁴⁸ Sutherland, P. (1985b), s. 283–290.

²⁴⁹ Soudní dvůr v rozsudku z 20. 3. 1985 *Itálie v. Komise (British Telecommunications)* věc 41/83 (ECLI:EU:C:1985:120) rozhodl, že soutěžní právo je aplikovatelné i na entity mající status státních monopolních podniků a jejich autonomní cenová politika, stejně jako např. jejich opatření znemožňující působení soukromých poskytovatelů služeb mezinárodního volání (tzv. telex) jsou přezkoumatelné dle čl. 86 Smlouvy. Přesto se v praxi rychle ukázalo, že ex post soutěžní regulace nebude k vytvoření soutěžního prostředí v dříve státně monopolních odvětvích stačit, a od konce 80. let proto začaly být přijímány ex ante liberalizační směrnice a nařízení EHS. První byla v roce 1988 směrnice 88/301, která otevřela soutěž trh koncových telekomunikačních zařízení. Podrobněji viz Szyszczak, E. (2007), s. 139–176.

všech žalob podaných podniky proti soutěžním rozhodnutím Komise. Ze 153 případů, které mu ihned předal k rozhodnutí Soudní dvůr, se celá polovina (75) týkala právě hospodářské soutěže.²⁵⁰

Dokončení legislativního rámce v sektoru dopravy

Již bylo zdůrazněno, že v tomto desetiletí se Komisi podařilo odstranit letité nedodělky v právním rámci ochrany hospodářské soutěže. Rada již dříve nařízením č. 141/62 vyňala sektor dopravy z působnosti základního aplikačního nařízení č. 17/62 a specificky sektory námořní a letecké dopravy zůstávaly mimo kontrolu Komise po více než dvě následující desetiletí.²⁵¹ Nikdy však nebyly vyňaty z působnosti čl. 85 a 86 a Soudní dvůr také v rozhodnutí *Komise proti Francii* 167/73 z roku 1974, týkajícím se aplikace ustanovení Smlouvy o nediskriminaci migrujících pracovníků – zde ve věci zaměstnávání na francouzských obchodních lodích – shledal, že veškeré hospodářské aktivity, i když (a dokud) nejsou upraveny speciálními předpisy sekundárního práva EHS, musejí respektovat obecná ustanovení Smlouvy.²⁵² Jakkoli se národní soutěžní orgány do vynucení článků 85 a 86 Smlouvy vůči dopravním firmám nehrnuly, nešlo vyloučit, že soudy členských států budou tato ustanovení při rozhodování o podaných žalobách aplikovat. To samozřejmě vyvolávalo nejistotu na straně podniků, kterou se v 80. letech, vstřícných vůči evropské integraci i hospodářské soutěži, podařilo Komisi řešit prosazením potřebné právní úpravy.

Rada přijala na její návrh nařízení č. 4056/86, kterým stanovila prováděcí pravidla k článkům 85 a 86 Smlouvy v námořní dopravě. Komise získala pravomoc aplikovat článek 86 Smlouvy v sektoru dopravy bez omezení, pro aplikaci čl. 85 SEHS jí byl stanoven specifický režim výjimek, daných zejména tím, že také technické dohody mezi dopravci byly vyňaty z působnosti čl. 85 odst. 1 SEHS a dohody o provozování námořní liniové dopravy získaly specifickou blokovou výjimku ze zákazu, svým režimem nikoli nepodobnou dohledu nad „dobrymi“ kartely v meziválečném období. Nařízení samostatně upravovalo udělování výjimek dle čl. 85 odst. 3 SEHS, vyšetřovací a penalizační pravomoci Komise. Co do působnosti se vztahovalo na mezinárodní námořní dopravu z jednoho nebo více přístavů Společenství nebo do nich. V praxi se bohužel rychle uká-

²⁵⁰ Van der Woude, M. (1992), s. 425.

²⁵¹ Námořní, železniční a vnitrozemská vodní doprava byly upraveny nařízením Rady č. 1071/68, které nevyňalo dané sektory dopravy z aplikace čl. 85 a 86, upravilo však specifické výjimky z čl. 85 odst. 1 (dohody o standardizaci dopravních prostředků a zařízení, koordinace jízdních řádů apod.).

²⁵² Rozsudek Soudního dvora z 4. 4. 1974 *Commission of the European Communities v French Republic*. Věc 167/73. ECLI:EU:C:1974:35. Komentář viz Goyder, J., Albors-Llorens, A. (2009), s. 134–135.

zalo, že výjimka pro tzv. liniové konference²⁵³ vedla zúčastněné podniky k vytvoření sítě praktik hraničících s tvrdými kartely, z nichž některé musela Komise neohledně na širokou výjimku zakázat, neboť směřovaly ke sjednocení cen za různé druhy poskytovaných služeb.²⁵⁴ K nahrazení tohoto nařízení však došlo až po dvaceti letech, v roce 2006.

V letecké dopravě byla dlouho situace pro volnou soutěž ještě méně příznivá. Každý členský stát kontroloval svého národního leteckého dopravce, služby jím poskytované byly již od konce druhé světové války regulovány systémem mezinárodních konvencí (IATA). I na tomto poli však po letech naprosté absence aplikace soutěžních principů pomohl Soudní dvůr. V roce 1986, ve spojených věcech 209 až 213/84 *Asjes a další*, když měl odpovědět na předběžnou otázku francouzského trestního tribunálu, zda lze trestat za nedodržení povinných cenových tarifů v letecké dopravě, když je zřejmé, že tyto tarify byly stanoveny dohodou odporující článku 85 Smlouvy, dospěl Soudní dvůr k závěru, že čl. 85 SEHS na daný případ nepochybně aplikovatelný je.²⁵⁵ V zájmu právní jistoty pouze připustil, že při trvající absenci prováděcích pravidel nepůsobí jeho zákaz *ex tunc*, ale až od momentu rozhodnutí Komise či orgánů členského státu o protisoutěžním charakteru dané dohody.

Komise se o samostatnou aplikaci čl. 85 proti dohodám národních leteckých dopravců v 80. letech skutečně pokusila. Díky tomu dotčené letecké společnosti měnily svá ujednání hned po obdržení sdělení námitek a Rada konečně reagovala přijetím balíku dvou nařízeních, č. 3975 a 3976/87, dvou směrnic a jednoho rozhodnutí upravujících sdílení letů, přepravních kapacit, letových řádů atd. mezi leteckými společnostmi.²⁵⁶ Komisi se dostalo pravomoci i procedury pro aplikaci čl. 85 a 86 SEHS na mezinárodní leteckou dopravu mezi letišti Společenství a získala i zmocnění vydávat nařízení o blokových výjimkách pro určité typy dohod v tomto sektoru. Nařízení č. 3975/87 obsahovalo nikoli vyčerpávající jednostránkovou přílohu obsahů „určitých technických

²⁵³ Nařízení Rady č. 4056/86 (Council Regulation 4056/86 of 22 December 1986 laying down detailed rules for the application of Articles 85 and 86 of the Treaty to maritime transport, OJ L 378, 31. 12. 1986) definovalo v čl. 2 tento druh spolupráce v mezinárodní námořní dopravě následovně: skupina dvou nebo více lodních dopravců, která zajišťuje mezinárodní liniovou přepravu zboží na zvláštní trase nebo trasách v rámci stanovených zeměpisných hranic a která má dohodu nebo jiné uspořádání, v jehož rámci provozují dopravci na základě jednotných nebo společných dopravních sazeb a jakýchkoli jiných dohodnutých podmínek liniovou dopravu.

²⁵⁴ Goyder, J., Albors-Llorens, A. (2009), s. 135–136.

²⁵⁵ Rozsudek Soudního dvora z 30. 4. 1986 *Criminal proceedings against Lucas Asjes and others, Andrew Gray and others, Andrew Gray and others, Jacques Maillot and others and Léo Ludwig and others*. Spojené věci 209 až 213/84. ECLI:EU:C:1986:188.

²⁵⁶ Council Regulation (EEC) No 3975/87 of 14 December 1987 laying down the procedure for the application of the rules on competition to undertakings in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987. Council Regulation (EEC) No 3976/87 of 14 December 1987 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of agreements and concerted practices in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987.

dohod“ mezi leteckými dopravci, na něž se zákaz čl. 85 odst. 1 SEHS nevztahoval. Největším nedostatkem nového legislativního rámce však byla skutečnost, že nedopadal na letecká spojení Společenství s třetími zeměmi. Tento nedostatek byl odstraněn až v roce 2004.

Nařízení o kontrole spojování

Klíčovým, oborově nespécifickým doplňkem soutěžní legislativy se v závěru dekády stalo dlouho a obtížně diskutované nařízení Rady č. 4046/89 o kontrole spojování podniků. Jeho přijetí se bez přehánění stalo „nejvýznamnějším jednotlivým přírůstkem soutěžního práva Společenství od jeho založení“²⁵⁷ posunulo pravomoci od členských států směrem ke EHS (konkrétně ke Komisi) a otevřelo konzistentnímu soutěžnímu dohledu oblast, v níž mohly podniky až dosud ve značném rozsahu jednat na úkor soutěže, aniž by mohly být efektivně a jednotně kontrolovány a sankcionovány.²⁵⁸ S odvoláním na cíl integrace, kterým bylo dle čl. 3 písm. f) Smlouvy zavést „systém zajišťující, že nebude narušována hospodářská soutěž na společném trhu“ a na základě zmocnění v čl. 87, postupem dle čl. 235 SEHS (klauzule flexibility vyžadující jednomyšlnost v Radě), byla tímto nařízením nepřímou zacelena mezeira v primárním právu EHS, které (na rozdíl od Smlouvy ESUO) žádné ustanovení o kontrole spojování nikdy neobsahovalo. Cesta k tomuto průlomiu nebyla snadná. Směřovala proti přesvědčení dlouho sdílenému nejen členskými státy a jejich podnikatelskými organizacemi, ale v určité době také orgány EHS, že koncentrace firem jsou žádoucí a měly by být spíše podporovány než omezovány, a současně narážela na odpor vůči dalšímu přenosu kompetencí na nadnárodní úroveň.²⁵⁹

Komise samozřejmě získání pravomocí v kontrole spojování nikdy nespustila ze zřetele, jak bylo ukázáno v popisu jejich aktivit v předešlých desetiletích. V 80. letech adresovala Radě návrhy příslušného předpisu opakovaně v letech 1981, 1984 a 1986, vždy však neúspěšně.²⁶⁰ Zejména Francie a Velká Británie nesouhlasily s dalším posílením Komise, což při potřebě jednohlasného schválení v Radě efektivně oddalovalo jakékoli pozitivní rozhodnutí. Neústupný soutěžní komisař P. Sutherland dokonce hrozil, že využije možnosti článku 87 odst. 1 Smlouvy a pokusí se prosadit hlasování kvalifikovanou většinou v Radě, a pokud se mu to nepodaří, začne Komise na vztahy firem vyjednávajících o spojení aplikovat článek 85 (a tedy hledat v nich zakázané kartely) a na uskutečnění spojení vedoucí ke vzniku dominantního postavení pak čl. 86 SEHS,

²⁵⁷ Doleys, T. (2009), s. 483.

²⁵⁸ Council Regulation (EEC) No 4064/89 of 21 December 1989 on the control of concentrations between undertakings. OJ L 395, 30. 12. 1989.

²⁵⁹ Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 82.

²⁶⁰ Doleys, T. (2009) s. 496.

jako to již učinila v roce 1971 v případě *Continental Can*.²⁶¹ Příležitost k tomu dostala Komise již v roce 1984, když na základě stížnosti konkurentů posuzovala nabytí 50% podílu v tabákové společnosti *Rothmans*, který jiný výrobce cigaret, společnost *Philip Morris*, kupoval od jeho tehdejšího jihoafrického vlastníka.²⁶² Komise pojala podezření, že *Philip Morris* získá možnost ovlivňovat tržní chování firmy *Rothmans* způsobem odporujícím zákazu kartelů dle čl. 85 SEHS. Pod tlakem Komise změnily obě firmy podmínky transakce, z nichž odstranily ustanovení o účasti zástupců *Philip Morris* v managementu *Rothmans*.²⁶³ Stěžovatelé nespokojení s tímto řešením se však obrátili na Soudní dvůr. Ten v rozhodnutí spojených věcí 142 a 156/84 *BAT/Reynolds proti Komisi* v roce 1987 jejich žalobu zamítl a připustil současně, že Komise může, v případě nákupu balíku akcií firmy jinou firmou z oboru, který nevyvolává podezření ze získání dominantního postavení, kontrolovat transakci prizmatem potenciálních protisoutěžních účelů či efektů ve smyslu čl. 85 Smlouvy.²⁶⁴

Komise se okamžitě chopila soudně potvrzených pravomocí a pár měsíců po vynesení rozsudku si vynutila změny v podmínkách dvou mediálně sledovaných fúzí na britském trhu letecké dopravy a také výroby whisky.²⁶⁵ Současně podala v květnu 1988 další návrh Radě, která se v nové situaci ocitla pod tlakem podnikatelského lobby. To bylo sice dlouhou vůči návrhům Komise nepřátelské, nyní však preferovalo právní jistotu hmotně i procesněprávně předvídatelného dohledu nad spojováním, před sice legálními, leč nepředvídatelnými pokusy Komise aplikovat na tato spojení kreativně čl. 85 a 86 Smlouvy.²⁶⁶ Pomohla i změněná atmosféra blížícího se dokončení jednotného trhu EHS, která posílila mezi podnikateli zájem o přeshraniční fúze oproti dříve jednoznačně převažujícím spojením v rámci téhož národního trhu.²⁶⁷

²⁶¹ *Ibid.*, s. 499; též Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011) s. 82.

²⁶² Komentář k rozhodnutí Komise viz Hawk, B. E., Huser, H. L. (1993), s. 294–331.

²⁶³ Rozhodnutí obsažené v dopise Komise č. SG(84)*D/3946 z 22. 3. 1984 ve věcech IV/30.342 a IV/30.926.

²⁶⁴ Rozsudek Soudního dvora ze 17. 11. 1987 *British-American Tobacco Company Ltd and R. J. Reynolds Industries Inc. v Commission of the European Communities*. Spojené věci 142 a 156/84. ECLI:EU:C:1987:490.

²⁶⁵ Šlo o převzetí *British Caledonian* ze strany *British Airways* a *Irish Distillers Group* konzorciem britských výrobců lihovin. Podrobněji viz Doleys, T. (2009), s. 499, též Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 83.

²⁶⁶ Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 82–84.

²⁶⁷ Podle údajů Komise bylo v rámci EHS v letech 1983/84 jen 29 přeshraničních fúzí a 25 se společností mimo EHS, oproti 101 fúzím v rámci členských států. Naopak v letech 1989/1990 tento počet stoupl na 257 přeshraničních v rámci EHS a 124 mimo EHS oproti 241 v rámci členských států. Srov. Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 83. Velkým evropským firmám proto stále více vyhovovala koncepce „jednoho odbavovacího místa“ (*one-stop-shop*), která by umožnila spojení na základě schválení spojení s působností pro celé EHS.

Ani přijetí tohoto návrhu Komise však nebylo snadné. Pomohl mu nástup L. Brittana na post komisaře. Jako vlivný britský konzervavec otupil odpor Londýna k přenosu pravomocí na Komisi a navrhl také některé změny-pojistky mírnící obavy členských států z toho, že buď Komise, nebo naopak jednotlivé země nebudou v dohledu nad spojujícími se firmami dostatečně důsledné. Tak se v návrhu objevila tzv. německá klauzule (čl. 9 odst. 3 nařízení), která umožňovala členskému státu, na jehož území má spojení specifický dopad, převzít případ od Komise, a tzv. holandská klauzule (čl. 22 odst. 3 nařízení), která naopak umožňovala vyzvat Komisi, aby se zabývala i spojeními, která nedosahovala obratu významného pro Společenství, ale významně narušovala soutěž na území jednoho členského státu.²⁶⁸ Komise musela ustoupit ve stanovení kritéria obratu spojujících se podniků rozhodného pro aplikaci nařízení, které bylo stanoveno 25krát výše, než navrhovala v roce 1973, a z její působnosti tak vypadla některá významná, ale obratově menší spojení.²⁶⁹ Již ve Zprávě o soutěžní politice za rok 1989 proto Komise vyslovila naději, že se toto kritérium podaří po prvních praktických zkušenostech změnit – hlasováním kvalifikovanou většinou v Radě.²⁷⁰

Jinak se však L. Brittanovi, pro něhož „jedinou průmyslovou politikou byla politika otevřených trhů“, podařilo prosadit neoliberalně koncipovaný předpis, orientovaný na ochranu soutěže, a nikoli dalších navrhovaných cílů.²⁷¹ Článek 2 nařízení kodifikoval jediné kritérium, podle něhož nelze povolit taková spojení, která by vytvořila nebo posílila dominantní postavení, v jehož důsledku by byla významně narušena hospodářská soutěž. Šlo o kritérium převzaté z německého zákona GWB a dle některých komentátorů to byla „labutí píseň“ kdysi dominantního německého vlivu na vývoj soutěžního práva EU a standardy jeho aplikace prosazované Komisí EHS.²⁷² Komise, disponující výhradním právem rozhodovat dle tohoto nařízení, sice měla při posuzování spojení brát v úvahu mimo soutěžních parametrů dotčeného trhu i zájmy zprostředkovatelů a konečných spotřebitelů, technický a hospodářský vývoj, ovšem pouze bylo-li to ku prospěchu spotřebitelů a nebránilo-li to hospodářské soutěži (čl. 2 odst. 1b). Ohledy na obecný rámec základních cílů Společenství, včetně posilování hospodářské a sociální soudržnosti, byly zmíněny pouze v preambuli, nikoli v normativní části nařízení. Jakkoli definovaný „veřejný zájem“ tak nemohl ospravedlnit spojení neslučitelné se společným trhem.²⁷³ Šlo o signál postupného ideového obratu uvnitř EHS směrem k soutěžní „čistotě“, ač stanovení jednotného kritéria nedovolit vznik nebo posílení dominantního

²⁶⁸ Goyder, J., Albors-Llorens, A. (2009), s. 433; též Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 86.

²⁶⁹ Buch Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 86.

²⁷⁰ Commission of the European Communities, Nineteenth Report on Competition Policy. Brussels-Luxembourg 1990, s. 34–35.

²⁷¹ Buch-Hansen, H., Wigger, A., s. 85; též Levy, N. (2003), s. 196.

²⁷² Weitbrecht, A. (2008), s. 84.

²⁷³ Levy, N. (2003), s. 198.

postavení nebylo koherentní s přístupem čl. 86 Smlouvy, který nebránil vzniku dominantního postavení, ale pouze jeho zneužití. EHS tak od nařízení č. 4046/89 mohlo kontrolovat koncentraci hospodářské moci cestou fúzí a převzetí a současně muselo tolerovat její růst vnitřní akumulací v rámci podniku, jako by spojování firem bylo a priori něčím podezřelým, zatímco individuální snaha o získání monopolního postavení nikoli.

Co do procedury zavedlo nařízení systém povinné předběžné notifikace všech transakcí, které naplňovaly definici spojení dle čl. 3 (získání trvalé kontroly, přímé i nepřímé, nad jedním nebo více podniky nebo jejich částmi, a to jakoukoli cestou, jiným podnikem nebo podniky) a dosahovaly obratu stanoveného v čl. 5 nařízení. Proces spojování musel být po notifikaci pozastaven (kontrolu nebylo možné vykonávat) až do rozhodnutí Komise, pro něž byly v čl. 10 stanoveny lhůty. Svým rozhodnutím mohla Komise notifikované spojení povolit, povolit se závazky nebo zakázat.

Poměrně rozsáhle byla v nařízeních upravena problematika postupování případů orgánům členských států a spolupráce Komise s nimi. Komise získala pravomoc vyšetřovat spojení i kontrolami v podnicích, které musely být předem oznámeny soutěžním orgánům daného členského státu, nikoli podnikům samotným. Třetí strany (konkurenti či odběratelé spojujících se podniků) získaly právo na slyšení, tedy vznášení námitek. Sankce v dispozici Komise se dělily na pokuty za neoznámení spojení nebo jeho provedení v rozporu s rozhodnutím Komise a periodicky narůstající penále za nedodání Komisi úplných a správných informací nebo nepodrobení se jejímu vyšetřování. Rozhodnutí o uložení sankce byla neomezeně přezkoumatelná Soudním dvorem, i meritorní rozhodnutí Komise byla standardně napadnutelná žalobou na neplatnost. Vyjma této kontroly ze strany Soudního dvora byly pravomoci Komise v kontrole spojování uzákoněny jako výlučné, žádný členský stát nesměl použít své vnitrostátní právo na jakákoli spojení s významem pro celé Společenství (čl. 20 odst. 1 a 2). Nařízení vstoupilo v platnost v září 1990, kdy bylo také doplněno prováděcím nařízením Komise č. 2367/90, a k jeho první praktické aplikaci tudíž došlo až v dalším desetiletí.

Nová generace blokových výjimek

Za léta 1980–1990 vydala Komise devět nařízení, kterými zavedla nové nebo modifikovala starší blokové výjimky, tedy specifikace aplikací výjimky dle čl. 85 odst. 3 Smlouvy na určité kategorie dohod, konkrétně na dohody o specializaci, o výhradní distribuci a nákupu, o spolupráci ve výzkumu a vývoji, o licencování patentů, o franšizách, o přenosu know-how a také o distribuci automobilů.²⁷⁴ Nepochybně šlo o výraz rostoucího aktivismu, sebedůvěry i zkušeností Komise, která mohla rozšířit systém blokových výjimek na nové druhy často se opakujících dohod mezi podniky, a snížit tak potřebu

²⁷⁴ Plná znění těchto již historických nařízení Komise jsou dostupná na webu GR pro soutěž: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/legislation.html>.

individuálních notifikací a rozhodování o nich.²⁷⁵ Liberálnější a ekonomičtější přístup Komise sice ještě nevedl k úplnému odstranění výčtů „bílých“ nezávadných klauzulí, ale např. v nařízeních o dohodách o spolupráci specializační (č. 417/85) a výzkumně-vývojové (č. 418/85) mezi podniky již Komise pracovala s agregovanými tržními podíly spolupracujících firem, konkrétně do 20 % relevantního trhu. Tím vytvářela pro menší a střední firmy „bezpečný přístav“ (*safe harbor*), v jehož hranicích byly jejich dohody vyňaty ze zákazu za podmínky, že nebudou obsahovat vždy zakázané klauzule účelové omezující soutěž.

Do jisté míry specifickým případem byla první sektorová bloková výjimka pro automobilový průmysl, provedená nařízením Komise č. 123/85.²⁷⁶ Zpětně byl tento akt hodnocen velmi rozporuplně, jako pokus o smíření požadavku na volnější soutěž v distribuci osobních automobilů, kde výrobci tradičně svazovali své výhradní distributory řadou omezujících podmínek, a současně požadavku na ochranu trhu EHS před novou konkurencí, zejména z dálnovýchodní Asie.²⁷⁷ Podoba nařízení tak byla poplatná lobbistickým tlakům významného, v podstatě oligopolního průmyslového odvětví, které se skrze argumentaci o automobilu jako všestranně nejkomplicovanějším a nejdražším zboží masové spotřeby prosadily proti požadavku jednotnosti a koherenci aplikace soutěžních pravidel.²⁷⁸ První návrh této výjimky, který Komise představila v roce 1983, narazil na odpor výrobců, přestože Komise byla vůči zavedení praxi v odvětví poměrně vstřícná. Preferovala volnou konkurenci mezi značkami před uvolněním soutěže uvnitř značek, a proto navrhla vyjmout ze zákazu dohod mezi výrobcem a jeho autorizovaným dealerem jak nekonkurenční doložky, tak i zakazy aktivního prodeje mimo určené teritorium, dále zakazy subkontrahovat další prodejce či opraváře bez souhlasu výrobce, jakož i zakazy prodeje náhradních dílů mimo schválenou distribuční síť. Aby však došlo k umožnění nákupu automobilů spotřebiteli mimo své domovské státy, chtěla Komise zajistit jednak přístup ke značkovému servisu kdekoli v EHS bez ohledu na zemi nákupu a také volnost dealera prodávat klientům z jiné členské země, pokud rozdíl v referenčních cenách daného typu automobilu přesáhne mezi libovolnými dvěma zeměmi určité rozpětí (12 %). Výrobci v tom však spatřovali nepřijatelnou snahu o umělou nivelizaci cen napříč Společenstvím.²⁷⁹

Nařízení č. 123/85, nakonec schválené v prosinci 1984, tak musela Komise přizpůsobit požadavkům velkých automobilek do té míry, že již neobsahovalo pokus o uvolnění

²⁷⁵ Podrobný rozbor nařízení Komise č. 1983/83 a 1984/84, kterými byly upraveny výjimky pro vertikální dohody a nahrazeno první nařízením o blokové výjimce č. 67/67, viz Sarad, J. N. (1985), s. 81–101.

²⁷⁶ Commission Regulation (EEC) No 123/85 of 12 December 1984 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to certain categories of motor vehicle distribution and servicing agreements. OJ L 015, 18. 1. 1985.

²⁷⁷ Buch-hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 78.

²⁷⁸ Goyder, J., Albors-Llorens, A. (2009), s. 243.

²⁷⁹ *Ibid.*, s. 244.

paralelního obchodu při dosažení určitého rozdílu v prodejních cenách. Odstavec 4 preambule vysvětloval potřebu a rozsah výjimky poskytnuté automobilovému průmyslu argumenty blízkými tomuto odvětví: „Smlouvy o výhradní a selektivní distribuci mohou být v automobilovém průmyslu považovány za nezbytná racionalizační opatření... Z důvodů kapacity i efektivity nemohou výrobci spolupracovat s neomezeným množstvím dealerů a opravářů. Spojení prodeje a servisu proto musí být vnímáno jako efektivnější než separace mezi distribucí nových aut na straně jedné a organizace servisu a prodeje náhradních dílů k nim na straně druhé.“ Články 1 až 5 nařízení obsáhle upravovaly omezení, která byla v dohodách mezi výrobcí automobilů a jejich dealery přípustná, naopak stručný čl. 6 nepříznával výjimku ze zákazu dohodám, které by spolu uzavřeli dva výrobci automobilů, a dohodám, které by vnucovaly prodejům minimální ceny nebo maximální povolené slevy při prodeji zákazníkům. Pozitivem bylo prodloužení minimální lhůty dealerství na čtyři roky a uvolnění (byť limitované) prodeje přes prostředníky coby agenty kontrahující individuální klienty. Celkově se však nařízení Komise č. 123/85 ukázalo v praxi jako nepříliš úspěšné v oslabování závislosti dealerů na výrobcích, tedy v uvolnění jejich svobody soutěžit. V době, kdy automobilový průmysl EHS procházel vnitřní konsolidací, však prodloužení kontroly výrobců nad distributory zpomalilo průnik zahraniční konkurence, která byla nucena budovat si v EHS sama své distribuční síť.

Soutěžní rozhodnutí dekády

Na rozdíl od předchozích dekády, kdy Komise a po ní i Soud pionýrsky pronikaly do jednotlivých podoblastí antitrustu prvními rozhodnutími, byla 80. léta 20. století obdobím aplikační dospělosti. S výjimkou kontroly spojování mohly orgány EU navazovat na dřívější zkušenosti s významnými vertikálními i horizontálními kartely, jakož i s případy zneužití dominantního postavení. Neznamená to, že by ke starším definicím a kritériím omezení soutěže nebylo co dodat, ovšem tak jako v případě dopracovávání legislativního rámce šlo v desítkách různých rozhodnutí převážně o utvrzování, další rozvíjení a doplňování staršího základu.

V hledáčku ochránců hospodářské soutěže se objevily významné evropské firmy různých odvětví, a to i ze zemí přijatých do EHS právě v 80. letech, jakož i firmy ze států stojících mimo evropskou integraci: *Michelin, Ford, IBM, ICI, Carlsberg, Olympic Airways, British Telecom, Yves Rocher, British Leyland, Sandoz, Bayer, Alcatel* a další. Vyšší početnost i náročnost případů si vyžádala další personální růst Generálního ředitelství pro soutěž, které se stalo útvarem s několika stovkami specialistů, ale i výrazné kvalitativní změny, jakou bylo vytvoření postu úředníka pro slyšení (tzv. *Hearing Officer*).

Zvýšená pozornost veřejnosti k soutěžním rozhodnutím totiž přinesla silící kritiku chybějící nestrannosti Komise, která jednotlivé případy šetřila a současně o nich rozhodovala. Slyšení stran bylo tradičně organizováno Generálním ředitelstvím pro soutěž, předsedal mu jeho generální ředitel, a chyběla tudíž potřebná neutralita těch, na koho se podniky v rámci slyšení obracely, pokud tito nebyli strukturálně odlišeni od těch,

kdo vedli šetření a navrhovali rozhodnutí. Tuto skutečnost kritizovala i vlivná Zpráva výboru pro Evropské společenství přijatá britskou Sněmovnou lordů v červnu 1982.²⁸⁰ Komise proto svým rozhodnutím zřídila nový post úředníka pro slyšení, v postavení vysokého úředníka Generálního ředitelství pro soutěž, nezávislého na vyšetřovatelích případu, později podléhajícího již pouze komisaři.²⁸¹ Jeho úkolem bylo zajišťovat prostor pro realizaci práva účastníků řízení na obhajobu v rámci ústních slyšení a dohlédnout, aby návrh rozhodnutí Komise zohlednil všechny zjištěné skutečnosti jak v neprospěch, tak i v prospěch jeho adresátů.²⁸² Generální ředitelství si touto cestou vytvořilo určitý sebeomezující mechanismus, neboť úředník pro slyšení začal vystupovat jako „nestranný třetí“ vůči komunikaci mezi Komisí a stranami v rámci probíhajícího řízení. Transparentnost a nestrannost řízení tím nepochybně vzrostla a po skromnějších začátcích, kdy se mandát úředníka pro slyšení skutečně vztahoval pouze k ústnímu slyšení, se z něj postupným rozšiřováním pravomocí stala významná instance zajišťující soulad řízení v soutěžních věcech s moderními nároky spravedlivého procesu a ochrany procesních práv jeho účastníků.²⁸³

Zřejmě nejcitovanější rozhodnutí dekády se týkalo případu zneužití dominantního postavení společnosti Michelin, resp. její dceřiné společnosti na nizozemském trhu *NV Nederlandsche Banded-Industrie Michelin* (NBIM). Komise nejprve rozhodnutím 81/969/EEC v roce 1981 uložila podniku pokutu ve výši 680.000 ECU za to, že zneužila svého dominantního postavení na podstatné části společného trhu, za nějž byl označen nizozemský trh nových pneumatik pro nákladní vozy a autobusy.²⁸⁴ Dominantní postavení bylo dáno nejen tržním podílem od 59 do 65 %, ale i technologickým náskokem a finanční silou skupiny Michelin, největšího evropského výrobce pneumatik. Zneužití mělo spočívat ve sjednávání bonusů s dealery nových pneumatik, které byly na každý rok definovány v závislosti na stanoveném prodejním cíli, jehož splnění vyžadovalo růst prodejů, a tedy i stále větší závislost dealerů na dominantním dodavateli, která současně znamenala omezení distribučních možností jeho menších konkurentů. Druhou protisoutěžní praktikou mělo být individuální sjednávání těchto bonusů vedoucí k diskriminaci mezi srovnatelnými obchodními partnery dominantního podniku.²⁸⁵ Soudní dvůr v rozhodnutí *Michelin v. Komise* 322/81 v roce 1983²⁸⁶ pokutu částečně snížil, protože

²⁸⁰ House of Lords: Competition Practice. Select Committee on the European Communities session 1981/2, London 1982.

²⁸¹ Podrobněji viz Zingales, N. (2010), s. 129–156.

²⁸² Van Bael, I. (2011), s. 167.

²⁸³ Johannes, H., Gilchrist, J. (1995).

²⁸⁴ Rozhodnutí Komise č. 81/969 ve věci IV.29.491. OJ L 353, 9. 12. 1981.

²⁸⁵ Komentář k rozhodnutí viz Russo, F., Schinkel, M. P., Gunster, A. Carree, M. (2010), s. 128–131.

²⁸⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 11. 1983 *NV Nederlandsche Banded-Industrie Michelin v. Komise*. Věc 322/81. ECLI:EU:C:1983:313.

anuloval část rozhodnutí týkající se právě diskriminačního jednání. Potvrdil však rozhodnutí Komise ve věci bonusů s uzavíracím či vylučovacím efektem, kterými jsou dle Soudního dvora všechny typy rabatů posilujících věrnost k dominantnímu dodavateli, tj. vedoucích odběratele k obnovení a navýšení dalších odběrů. Tyto typy rabatů jsou v případě dominantní firmy vždy zneužitím jejího postavení, na rozdíl od prostých množstevních slev, které protisoutěžní účinky nemají. V tomto rozhodnutí tak byl zafixován přístup soutěžního práva EHS ke slevovým politikám dominantních podniků.

Pozoruhodná však byla i ta část rozhodnutí Soudního dvora, ve které dále utvrzoval doktrínu zakázaného zneužití. Soud zopakoval, že samo dominantní postavení není zakázané, bez ohledu na to, na čem se zakládá, ale současně daný podnik zavazuje „zvláštní odpovědnost“ za to, že svým chováním nebude poškozovat skutečnou nerušenou soutěž na společném trhu (shrnutí bod 10). Doktrína zvláštní odpovědnosti dominanta byla zřejmě odrazem ordoliberalního přístupu ke koncentrované tržní moci, podle níž by měl podnik disponující touto mocí (zejména je-li v pozici tzv. „přirozeného monopolu“) sám jednat, „jako by“ (*als ob/as if*) byl vystaven normálním konkurenčním tlakům.²⁸⁷ Dominantní podnik je tedy v soutěžním právu EHS povinen jakýmsi až veřejnoprávním nadhledem nad situací na trhu, aby unesl svou „zvláštní odpovědnost“ za nepoškozování soutěže již tak oslabené jeho koncentrovanou tržní mocí. Současně by si měl ale sám uvědomit i to, že určité postupy, běžné u nedominantních podniků (jako např. slevy za věrnost odběratelů), jsou svými dopady protisoutěžní a zdržet se jich. Toto pojetí odpovědnosti dominanta, poněkud neladící s individualistickou podnikatelskou touhou po zisku a úspěchu, prohloubil Soudní dvůr výrokem o tom, že zneužitím dominantního postavení jsou praktiky ovlivňující strukturu trhu, které užitím metod odlišných od normální soutěže založené na výkonu působí omezení soutěže existující na trhu, případně omezení jejího dalšího rozvoje (shrnutí bod 12). Pomineme-li rozpor pramenící ze skutečnosti, že slevy za věrnost byly vždy normální obchodní praktikou, tj. chováním podniku vystaveného konkurenčním tlakům, je to zejména požadavek, aby dominantní podnik neomezoval rozvoj soutěže na trhu, který dodnes vyvolává dotazy, zda má takový podnik vůbec právo konkurovat, pokud by i to, že jeho tržní podíl neklesá, mohlo být považováno za indicii jednání proti rozvoji soutěže.

V roce 1985 rozhodla Komise první případ týkající se zneužití dominantního postavení účtováním podnákladových, tzv. predátorských cen: *ECS/Akzo Chemie* 85/609/EEC.²⁸⁸ Britská dcera nizozemského výrobce organického peroxidu Akzo NV držela dlouhodobě více než 50% podíl na britském a irském trhu. Když chtěla na jeden z jí obsluhovaných trhů vstoupit konkurenční firma ECS, pohrozila jí Akzo Chemie selektivní nabídkou mimořádně nízkých podnákladových cen pro její zákazníky-výrobce plastů. Komise shledala, že ze strany Akzo Chemie šlo o detailně plánovanou strate-

²⁸⁷ Lianos, I. (2013), s. 26.

²⁸⁸ Rozhodnutí Komise č. 85/609 ve věci IV/30.698. OJ L 374, 31. 12. 1985.

gii na systematické přebrání zákazníků firmy ECS cestou mimořádných slev, a to i za cenu vlastních ztrát, ale vždy s cílem eliminovat ECS, či ji alespoň přivést k „poslušnosti“. Nařídila proto dominantní společnosti, ať zvýší své ceny tak, aby její zisková marže dosahovala průměru stejného, jako před sporem s ECS. Komise v odůvodnění svého rozhodnutí shledala, že v právu EU neexistuje jednotný test, který by vedl k *per se* zákazu cen určité úrovně, a jakýkoli test založený na srovnání cen dominantního podniku s jeho náklady ani nemůže postihnout všechny možné případy zneužití vedoucí k poškození, či dokonce vyloučení konkurenta. Tzv. Areeda-Turnerův test, který byl v rozhodnutí rovněž diskutován a který považuje za predátorské ceny pod průměrnými variabilními náklady,²⁸⁹ odmítla Komise považovat za dogma a uzavřela, že v případě záměru eliminovat konkurenta jsou zakázaným zneužitím i ceny nad průměrnými variabilními náklady. Uložená pokuta dosáhla 10 milionů ECU.²⁹⁰

Rozhodnutí bylo napadeno žalobou u Soudního dvora, který v rozhodnutí č. 62/86 *Akzo v. Komise* v roce 1991²⁹¹ opravil přístup Komise k predátorským cenám v tom smyslu, že jsou-li ceny dominantního podniku pod jeho průměrnými variabilními náklady, jde vždy o zneužití jeho postavení – neboť „zneužití“ je v soutěžním právu EHS objektivním pojmem, nezávislým na subjektivním úmyslu dominantanta (odst. 69). Ovšem jsou-li tyto ceny nad průměrnými variabilními náklady, ale pod průměrnými celkovými náklady, jde o zneužití, jen když jsou ceny součástí plánu na eliminaci konkurenta. A ceny nad průměrnými celkovými náklady nejsou zneužitím dominantního postavení, i kdyby negativně dopadaly na další konkurenci na trhu (odst. 71–73 rozhodnutí). Pokuta byla Soudním dvorem snížena o 25 %, podstatné však bylo stanovení přístupu soutěžního práva EHS k predátorským cenám dominantního podniku, dále přejímaného i v pozdějších rozhodnutích.

Z protikartelových rozhodnutí dekády vstoupil do učebnic soutěžního práva zejména případ finských, švédských, amerických a kanadských výrobců bělené sulfátové celulózy, který Komise označila ve svém rozhodnutí z prosince 1984 za cenový kartel (rozhodnutí č. 85/202/EEC tzv. *Wood Pulp*).²⁹² Komise shledala, že dotčené firmy sladily své prodejní ceny cestou pravidelných čtvrtletních oznámení adresovaných klientům v zemích EHS. Svou pravomoc zasáhnout proti společnostem sídlícím a vyrábějícím mimo Společenství založila na faktu, že všichni účastníci kartelu buď přímo

²⁸⁹ Průměrné variabilní náklady jsou ty, které rostou s každou další jednotkou produkce. Zpravidla se mezi ně počítají mzdy, náklady na energie, opravu a údržbu zařízení, nikoli však pozemky, budovy a stroje užívané k výrobě atd. O to, co přesně a jak započítat do variabilních nákladů, se nejen v případě soutěžních řízení, ale i mezi ekonomy vedou spory. Srov. Craig, P., De Búrca, G. (2011), s. 1039.

²⁹⁰ Komentář k rozhodnutí Russo, F., Schinkel, M. P., Gunster, A., Carree, M. (2010), s. 139–144.

²⁹¹ Rozsudek Soudního dvora z 3. 7. 1991 *AKZO Chemie BV v Commission of the European Communities*. Věc C-62/86. ECLI:EU:C:1991:286.

²⁹² Rozhodnutí Komise č. 85/202 ve věci IV/29.725. OJ L 085, 26. 3. 1985.

vyváželi celulózu na trhy EHS, nebo na nich působili prostřednictvím svých dceřiných společností, poboček či obchodních reprezentací. Rozhodnutí Komise bylo jeho adresát opakovaně napadeno žalobou a v obou případech Soudní dvůr vynesl významná rozhodnutí. Nejprve v roce 1988 (tzv. *Wood Pulp I*) zamítl žalobu založenou na údajně chybné interpretaci územní působnosti čl. 85 Smlouvy ze strany Komise.²⁹³ Soudní dvůr zcela jednoznačně stanovil, že pokud výrobci usazení mimo Společenství prodávají přímo klientům usazeným ve Společenství, a účastní se tak cenové soutěže s cílem získat zakázky od těchto klientů, pak soutěží na společném trhu EHS. Rozhodné pro aplikaci pravidel soutěžního práva není to, kde jsou dohody uzavřeny, ale to, kde jsou naplňovány (tzv. doktrína implementace protisoutěžního jednání). EHS tak v soutěžním právu vyznává princip teritoriality, který je mezinárodním právem běžně přijímán, a Komise tudíž nepochybila, když sankcionovala kartel mimoevropských podniků.²⁹⁴

Ve druhém přezkumném rozhodnutí z roku 1993 (tzv. *Wood Pulp II*), které se týkalo právního posouzení údajně kartelové praxe vzájemného sladování skrze pravidelné oznamování prodejních cen, se však Soudní dvůr od Komise částečně distancoval.²⁹⁵ Podle Soudního dvora léta udržovaná praxe cenových oznámení nesnižovala nejistotu podniků ohledně skutečného tržního chování jejich konkurentů, a tudíž nenaplnila definici jednání ve shodě, které naopak musí spočívat v nahrazení rizika konkurence vzájemnou kooperací. Paralelní chování firem na trhu je zakázaným jednáním ve shodě dle Soudního dvora pouze tehdy, pokud pro něj neexistuje jiné pravděpodobné vysvětlení, tj. pokud lze vyloučit, že jde o inteligentní adaptaci na stávající a budoucí očekávané chování konkurentů, na kterou mají podniky samozřejmě právo. Na základě této argumentace Soudní dvůr částečně zrušil rozhodnutí Komise a stanovil, že rozhodnutí dokazující kartel jednáním ve shodě spíše souhrnem ekonomických a strukturálních argumentů než konkrétními důkazy o vědomém sladování může být vyvráceno tím, že pro paralelní jednání podniků existuje jiné racionální a soutěžně nezavadné vysvětlení, které se soutěžnímu orgánu nepodaří vyvrátit.²⁹⁶

Na poli kartelů stojí dále za pozornost tažení Komise proti velkému horizontálnímu kartelu 15 významných chemických firem, pokrývajícím prakticky celý trh EHS s polypropylenem. V rozhodnutí 86/398/EEC (tzv. *Polypropylene*) jim Komise za kartel směřující k sladování cen a rozdělení trhů vyměřila citelné pokuty.²⁹⁷ Zejména čtveřici firem tvořících tvrdé jádro kartelu: Hoechst, ICI, Montedipe a Shell byly uloženy na

²⁹³ Rozsudek Soudního dvora z 27. 9. 1988 A. *Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities*. Spojené věci 89, 104, 114, 116, 117 and 125 až 129/85, 114, 116, 117 and 125 to 129/85. ECLI:EU:C:1988:447.

²⁹⁴ Komentář k rozhodnutí viz Vedder, Ch. (1990), s. 365–371.

²⁹⁵ Rozsudek Soudního dvora z 31. 3. 1993 A. *Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities*. Spojené věci C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 a C-125/85 až C-129/85. ECLI:EU:C:1993:120.

²⁹⁶ Komentář k rozhodnutí viz Joshua, J. M., Jordan, S. (2004), s. 666–671.

²⁹⁷ Rozhodnutí Komise č. 86/398/EEC ve věci IV/31.149. OJ L 230, 18. 8. 1986.

tehdejší dobu vysoké pokuty, každé na úrovni 10 milionů ECU. Komise v jejich protisoutěžním jednání trvajícím od roku 1977 našla jak prvky kartelových dohod, tak (převážně) jednání ve shodě, vznikající z pravidelných kontaktů v rámci institucionalizovaného systému setkávání, které pak společně tvořily „jedinou pokračující ,dohodu“ ve smyslu článku 85 odst. 1^a (odst. 81 rozhodnutí). Dle Komise přitom nehrály roli, že účastníci se většinou k ničemu formálně nezavazovali, že koordinovaně stanovené cíle se ne vždy dařilo naplnit, že kartel tedy ne vždy fungoval a ne všichni jeho účastníci se podíleli na všech dílčích ujednáních. I skutečnost, že se některým účastníkům kartel ne vždy „vyplácel“, neboť v průběhu letité spolupráce byla řada z nich na trhu s polypropylenem ve ztrátě, odmítla Komise zohlednit jinak než při stanovení konkrétní výše pokut pro jednotlivé podniky.

Čtrnáct z patnácti pokutovaných žalovalo rozhodnutí Komise a pro nově vytvořený Soudní první instance se tato kauza stala první velkou zatěžkávací zkouškou.²⁹⁸ O odvoláních těchto firem proti jeho rozhodnutím pak Soudní dvůr rozhodoval v některých případech až do roku 1999.²⁹⁹ Oba Soudy však Komisi v zásadních věcech podržely a koncept „jediné pokračující dohody“, zosobňující fluidní schéma kontaktů, ujednání, sdílených opatření i dílčích dohod, na nichž se podniky po určitou dobu s různou intenzitou vědomě podílejí, se stal součástí kartelového práva EHS.³⁰⁰

Z kvanta dalších soutěžních rozhodnutí této dekády lze alespoň stručně připomenout rozhodnutí Komise ve věci výměny informací mezi výrobcí mastných kyselin 87/1/EEC (*Fatty Acids*).³⁰¹ Komise v něm poprvé oddělila soutěžně nezávadnou výměnu agregovaných a statistických informací, která zpravidla probíhá přes publikace odvětvových asociací, od cílené výměny citlivých informací o jednotlivých obchodech, která sama o sobě, tj. i když není součástí dohody o cenách či o rozdělení trhů, je zakázaným kartelem.³⁰² Za zmínku stojí i soutěžní pravidla pro distribuční franšízy, interpretovaná Soudním dvorem v odpovědi na předběžnou otázku ve věci *Pronuptia de Paris* 161/84.³⁰³ Omezení ukládaná franšízorem franšízantovi, který prodává jeho značkové zboží, využívá jeho image a prodejního know-how, jsou dle Soudního dvora opodstatněná, pokud jsou nutná k tomu, aby franšízor ochránil své know-how, identitu a reputaci vůči konkurentům i klientům. Tato omezení tudíž mohou obsahovat zákaz otevírat

²⁹⁸ Historicky první případ Soudu první instance s číslem T-1/89 se týkal žaloby jednoho z účastníků polypropylenového kartelu: rozsudek Soudu první instance z 24. 10. 1991 *Rhône-Poulenc SA v Commission of the European Communities*. ECLI:EU:T:1991:56.

²⁹⁹ Srov např. rozsudek Soudního dvora z 8. 7. 1999 *Commission of the European Communities v Anic Partecipazioni SpA*. Věc C-49/92 P. ECLI:EU:C:1999:356.

³⁰⁰ Komentář ke konceptu jediné pokračující dohody (deliktu) viz. Joshua, J. M. (2009), s. 451–477, též Lenaerts, K. (2006), s. 1363–1368.

³⁰¹ Rozhodnutí Komise č. 87/1 ve věci IV/31.128. OJ L 3, 6. 1. 1987.

³⁰² Komentář viz Russo, F., Schinkel, M. P., Gunster, A., Carree, M. (2010), s. 108–111.

³⁰³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. ledna 1986 *Pronuptia de Paris GmbH proti Pronuptia de Paris Irmgard Schillgallis*. Věc 161/84. ECLI:EU:C:1986:41.

jiné prodejny s podobným zbožím nebo postoupit franšizu někomu jinému bez souhlasu franšizora, nesmějí však omezovat obchodní autonomii franšizanta do té míry, že by nemohl značkové zboží nakupovat do jiných franšizantů téže sítě a musel se vždy zásobovat přímo u franšizora.

Zajímavý pro stanovení nového aplikačního standardu byl případ *Magill TV Guide*, v němž Komise v roce 1988 rozhodla,³⁰⁴ že dvě televizní společnosti působící na britském trhu (BBC a RTE), společně s vydavatelem tištěných programů jejich vysílání (ITP), zneužily své dominantní postavení, když soudně zabránily novému konkurentovi (Magill TV Guide) porušovat jejich autorská práva tím, že by sám publikoval týdenní TV programy. Tím připravily spotřebitele o možnost kupovat jediný TV program zahrnující programy všech britských TV společností. Soud první instance (T-69/89 a T-76/89)³⁰⁵ a po něm i Soudní dvůr (C-241/91 P a 242/91 P) pak dostaly možnost definovat podmínky, za nichž je odmítnutí licence ze strany držitele výlučných práv zneužitím dominantního postavení.³⁰⁶ Odmítnutí licence k právům duševního a průmyslového vlastnictví sice Soudní dvůr neoznačil za automatické zneužití dominantního postavení, nicméně shledal, že jím může být, pokud a) odmítnutí znemožňuje vyrobit produkt nezbytný pro působení na trhu, b) odmítnutí vyloučilo z trhu nový produkt, po němž existuje potenciální poptávka, c) pro odmítnutí nejsou objektivní důvody, d) odmítnutí je způsobilé vyloučit veškerou soutěž na dotčeném sekundárním trhu (s TV programy v daném případě) (odst. 171–177).

Hojně citovanými judikáty tohoto období k procesním otázkám ochrany hospodářské soutěže se stala rozhodnutí Soudního dvora ve věcech *Remia* z roku 1985 a *Hoechst* z roku 1989. V rozsudku 42/84 o žalobě společnosti *Remia BV* a dalších proti rozhodnutí Komise specifikoval Soudní dvůr rozsah soudního přezkumu soutěžních rozhodnutí.³⁰⁷ Vzhledem k tomu, že Komise musí ve svých rozhodnutích provádět hodnocení komplikovaných hospodářských záležitostí, omezuje se soudní přezkum na kontrolu toho, zda její postup odpovídal procesním předpisům, zda bylo rozhodnutí adekvátním způsobem odůvodněno, zda byla všechna rozhodující fakta zohledněna a zda nedošlo ke zjevnému pochybení v jejich hodnocení ani ke zneužití pravomocí Komisi svěřených. Ve spojených věcech 46/87 a 227/88 *Hoechts AG v. Komise*³⁰⁸ rozhodoval Soudní dvůr,

³⁰⁴ Rozhodnutí Komise č. 89/205 ve věci IV/31.851. OJ L 78, 21. 3. 1989.

³⁰⁵ Rozsudek Soudní první instance z 10. 7. 1991 *RTE v. Commission of the European Communities*. Věc T-69/89. ECLI:EU:T:1991:39; a rovněž z 10. 7. 1991 *ITP v. Commission of the European Communities*. Věc T-76/89. ECLI:EU:T:1991:41.

³⁰⁶ Rozsudek Soudního dvora z 6. 4. 1995 *Radio Telefis Eireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v. Commission of the European Communities*. Spojené věci C-241/91 P a C-242/91 P. ECLI:EU:C:1995:98.

³⁰⁷ Rozsudek Soudního dvora z 11. 7. 1985 *Remia BV and others v. Commission of the European Communities*. Věc 42/84. ECLI:EU:C:1985:327.

³⁰⁸ Rozsudek Soudního dvora z 21. 9. 1989 *Hoechst AG v. Commission of the European Communities*. Spojené věci 46/87 a 227/88. ECLI:EU:C:1989:337.

zda Komise nepochybila, když v roce 1988 uložila firmě Hoechst pořádkovou pokutu 55 tisíc ECU za to, že 55 dní bránila šetření ve svých prostorách ve Frankfurtu nad Mohanem s poukazem na to, že vyšetřovatelé Komise neměli soudní příkaz k prohlídce. Soudní dvůr žalobu zamítl a potvrdil zákonost pravomocí Komise, daných nařízením č. 17/62, které ji opravňují k efektivnímu zajištění informací a důkazů již v předběžných fázích řízení, tedy dříve než vydá sdělení námitek. Dle Soudního dvora nelze ani při respektu základních práv a zvláštního významu Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách (EÚLP) z roku 1950 postavit rovnítko mezi ochranu soukromého obydlí fyzických osob a prostor využívaných podniky k jejich podnikání. Komise tudíž soudní příkaz ke vstupu do těchto prostor nepotřebuje, nesmí si však počínat svévolně a porušovat právo na obhajobu účastníka řízení. Zda se Komise něčeho takového nedopustila, je oprávněn přezkoumávat pouze Soudní dvůr (odst. 13–19 a 25–35). Zejména interpretace čl. 8 odst. 1 EÚLP ze strany Soudního dvora se stala kontroverzní, neboť Evropský soud pro lidská práva s takto jednoznačným oddělením právní ochrany bydliště a prostor pro podnikání nesouhlasil.³⁰⁹

Období doktrinálního obratu

Při hodnocení této dekády, která přinesla dokončení právního a institucionálního rámce ochrany hospodářské soutěže EHS, jakož i celou plejádu významných soutěžních rozhodnutí, nelze zapomenout na postupný doktrinální posun ve vnímání poslání soutěžní politiky a práva Společenství. S tím, jak postupovalo budování jednotného trhu a sílila důvěra v neoliberální řešení problémů inflace, slabého růstu a vysoké nezaměstnanosti, se nevyhnutelně proměňoval i slovník evropského antitrustu a poměr jím sledovaných priorit. Jedenáctá výroční Zpráva o soutěžní politice za rok 1981 ještě výslovně zdůraznila, že tato politika EHS „není postavena na modelu *laissez-faire*...“³¹⁰ Již v následujícím roce však další, 12. Zpráva užívala liberálnější a ekonomičtější slovník. Vedle tradičního cíle zachování funkční (*workable*) soutěže uvedla mezi důvody soutěžní politiky také optimální alokaci zdrojů, rozvoj inovací a dlouhodobé zlepšování konkurenceschopnosti. Volný obchod nazvala pilířem společného trhu a trumfem jeho hospodářství, soutěž na něm označila za nejlepší stimulant potenciálu firem a jejich adaptace na měnící se hospodářské prostředí.³¹¹ Komisař F. Andriessen, ač sám nepochybně věřil v přínosnost otevřené soutěže, se na konci svého mandátu bránil označit ji za cíl sám o sobě, a hovořil o ní jako o nástroji, který vytváří efektivní integrované

³⁰⁹ Srov. Pítrová, L., Pomahač, R. (2001), s. 179–185.

³¹⁰ Commission of the European Communities, Eleventh Report on Competition Policy. Brussels-Luxembourg 1982, s. 11.

³¹¹ Commission of the European Communities, Twelfth Report on Competition Policy. Brussels-Luxembourg 1983, s. 9.

tržní struktury a posiluje harmonický rozvoj hospodářství – aniž by přitom opomíjel sociální cíle EHS.³¹²

Za nástupců F. Andriessena na postu komisaře se diskurz zdůrazňující sepětí hospodářské soutěže s efektivitou a konkurenceschopností stával stále častější, jakkoli ani oni nemohli zcela negovat „Bruselskou školu“, která se coby všestranně vyhovující kompromis usadila na postu dominantní doktríny antitrustu EHS.³¹³ Komisař P. Sutherland v roce 1985 potvrdil úzké sepětí ochrany soutěže s hospodářskou, průmyslovou a sociální politikou a za její klíčový úkol označil podporu harmonického rozvoje hospodářských aktivit, trvalý a vyvážený růst a co nejrychlejší zvyšování životní úrovně.³¹⁴ Současně to však byl on, kdo zahájil tažení Komise proti štědré státní pomoci, kterou si členské státy uvykly užívat jako nástroj běžného ovlivňování hospodářství, již však také hrubě zkrusovaly podmínky konkurence na trhu.³¹⁵

Jeho nástupce, nepochybný neoliberál L. Brittan, s odkazem na v USA dominantní Chicagskou školu antitrustu (považující za jediný smysl hospodářské soutěže vyšší efektivitu produkující spotřebitelský blahobyť)³¹⁶ prohlásil, že dosažení jednotného trhu a podpora volné soutěže zůstávají spojenými cíli soutěžní politiky EHS, která se tak nedá přiřadit k žádné ze škol ekonomické analýzy běžně používaných v jiných jurisdikcích.³¹⁷ Priorita vybudování velkého jednotného trhu EHS se tak na konci dekády propojila s neoliberálním vyzváním volné soutěže jako garanta maximalizace výkonu a konkurenceschopnosti účastníků tohoto trhu.³¹⁸ V této době také země „románského

³¹² Buch-Hansen, H., Wigger, A. (2011), s. 77; Andriessen, F. H. (1984b).

³¹³ Je třeba si uvědomit, že vlivný předseda Komise J. Delors byl přes zaujetí pro jednotný trh politikem křesťansko-sociální orientace, zformovaným nadto francouzskou dirigistickou tradicí preferující státní intervenci před tržní spontaneitou. Hornsby, S. B. (1987) shledal, že Komise již věnovala podstatně více pozornosti skutečně významným horizontálním kartelům, které jsou současně neefektivní a protiintegrační. Současně zaznamenal, že soutěžní politika začala více souznít s jinými politikami EHS a dostala se částečně pod jejich vliv. To vedlo ke konfliktům mezi cíli této politiky a ne vždy z nich vítězně vyšla ochrana soutěže.

³¹⁴ Sutherland, D. (1985b), s. 284.

³¹⁵ Buch-Hansen, H., Wigger, A., s. 80.

³¹⁶ Chicagská škola antitrustu, reprezentována jmény světově proslulých teoretiků neoliberálního přístupu ke vztahu ekonomie a práva G. J. Stiglera, A. Directora, R. H. Borka, R. A. Posnera a dalších, kteří výrazně ovlivnili praktický výkon soutěžního práva, zejména v USA, v 80. a 90. letech, je podrobněji představena v kapitole věnované následující dekádě. Podrobněji viz. např. Posner, R. A. (1979), s. 925–948.

³¹⁷ Lowe, P. (2007), s. 3.

³¹⁸ „Efektivní hospodářská soutěž je jediným prostředkem k tomu, aby byl naplno využit potenciál dokončení velkého trhu, a tudíž aby bylo zesílením konkurenčních tlaků vybudováno konkurenceschopnější hospodářství Společenství,“ napsala Komise ve své zprávě za rok 1988. Srov. Commission of the European Communities, Eighteenth Report on Competition Policy. Brussels-Luxembourg 1989, s. 13.

křídla“ EHS konečně přijaly moderní antitrustové zákony (Francie 1986, Itálie 1990).³¹⁹ 80. léta tak na poli antitrustu vytvořila předmostí pro „zlaté období“ ochrany hospodářské soutěže, které přišlo v následující dekádě, po pádu SSSR a jeho bloku ve východní Evropě a prosazení tzv. Washingtonského konsenzu globálního ekonomického řádu³²⁰ a po dobudování jednotného trhu mezi zeměmi Evropského společenství.

---

³¹⁹ Idot, L. (2012), s. 273. Tento autor se domnívá, že právě až od 90. let lze hovořit o tom, že kultura soutěže začala být mezi členskými státy skutečně sdílena. K francouzskému právu ochrany soutěže podrobněji viz Malaury-Vignal, M. (2005).

³²⁰ Za „Washingtonský konsensus“ se označoval souhrn neoliberálních receptů ekonomického rozvoje zahrnující mj. přísnou fiskální disciplínu vlád a co nejširší liberalizaci ve financích, investicích, obchodu, jakož i deregulaci a privatizaci ve všech odvětvích hospodářství. Podrobněji viz. Williamson, J. (2002).